

УДК 336.76:332.1

Трейтяк О.В.
аспірант,

Чернігівський національний технологічний університет

**ПРОБЛЕМИ ФІНАНСІАЛІЗАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ
НА РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНИХ ГОСПОДАРСЬКИХ СИСТЕМ****PROBLEMS FINANCIALISATION AND ITS IMPACT
ON DEVELOPMENT OF REGIONAL ECONOMIC SYSTEMS****АНОТАЦІЯ**

У статті розглядається питання розвитку фінансiалiзацiї економiки та її вплив на рeгiональнi господарськi системи. Визначено основнi перешкоди у становленнi сталого розвитку рeгiонiв за рахунок фiнансiалiзацiї рeгiональної економiки та запропоновано один iз пiдходiв до вирiшення даного питання. Визначено динамiку розвитку фiнансового сектору по економiчним рaйонам України.

Ключові слова: фінансiалiзацiя, рeгiональна економiка, iнституцiональний вимiр, децентралiзацiя, конкурентоздатнiсть.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается вопрос развития финансиализации экономики и влияние ее на региональные хозяйственные системы. Определены основные препятствия в становлении устойчивого развития регионов за счет финансиализации региональной экономики и предложен один из подходов к решению данного вопроса. Определена динамика развития финансового сектора по экономическим районам Украины.

Ключевые слова: финансиализация, региональная экономика, институциональное измерение, децентрализация, конкурентоспособность.

ANNOTATION

The article discusses the financialisation of the economy and its impact on regional economic system. Determined osnovni obstacles in the development of sustainable regional development through the financialisation of the regional economy and proposed an approach to resolving the issue. Determined the dynamics of the financial sector to economic regions of Ukraine.

Keywords: financialisation, regional economy, institutional dimension, decentralization, competitiveness.

Постановка проблеми. Фінансiалiзацiя як своєрiдний прояв новiтнiх модернiзацiйних процесiв, якi розпочалися у другiй половинi ХХ ст. у розвинених краiнах свiту, є об'єктивним iсторичним явищем, котре характеризує сучасний стан розвитку свiтової економiчної системи.

Щороку процесу передували динамiчний розвиток фiнансового сектору, диверсифiкацiя його iнструменту мiграцiя капiталу зi сфери виробництва у фiнансовий, збiльшення його частки у валовому внутрiшньому продуктi краiни.

Безумовно, що подальша фiнансiалiзацiя економiки обумовлюється глобалiзацiйними процесами, котрi не лише вивели це явище на наднацiональний рiвень, а й стали своєрiдним каталiзатором та базовим чинником структурних змiн в економiцi. Адже якщо на початку другої половини ХХ ст. домiнантою економiчного розвитку були виробничi системи з незначною власною фiнансовою надбудовою, то уже в кiнцi цього перiоду фiнансовий сегмент став незалежним i достатньо впливав на динамiку i тенденцiї розвитку нацiональної економiки.

Зокрема, у США за останнi 50 рокiв частка обробної промисловостi у ВВП скоротилася з 25% до 12%, тодi як питома вага фiнансового сектору зросла з 3,7% до 8,4%. За аналогiчний перiод частка доходiв обробної промисловостi США скоротилася на двi третини (з 49% до 15%), а частка фiнансових послуг у загальнiй сумi доходiв подвоїлася (з 17% до 35%) [4].

Проте розширення впливу фiнансового сектору на економiку не може мати необмежений характер. Бiльше того, надмiрне поширення процесiв фiнансiалiзацiї економiки викликало ряд суперечностей, що стали причиною свiтової фiнансової кризи 2007–2008 рр., наслiдки якої не подоланнi дотепер. Адже фiнансовий сегмент нацiональної економiки, котрий покликаний бути носiєм позитивних зрушень через примноження заощаджень, їх трансформацiю в реальнi iнвестицiї шляхом кредитування, страхування, забезпечення прибутковостi пiдприємницької дiяльностi, досить часто не виконує покладених на нього функцiй.

Вочевидь, якщо фiнансовi iнструменти, наприклад, спонукають до споживчого або iпотечного кредитування фiзичних осiб без об'єктивної оцiнки фiнансових можливостей, то тодi обсяги iнвестицiй у реальний сектор економiки неодмiнно скорочуються, а ризики вiд такої iнвестицiйної дiяльностi зростають.

Суперечностi процесiв фiнансiалiзацiї мають досить гострий прояв не лише в глобальному та нацiональному рiвнях, а й на рeгiональному рiвнi, особливо в нашiй краiнi.

Аналіз останніх досліджень і публікації.

Питаннями розвитку фiнансового сектору та впливу його на рiст економiки займалася велика кiлькiсть iноземних вчених, таких як: Доре Р., Епштейн А., Кейнс Дж.М., Коріне Г., Кріпнер Г., Галес П.И., Марс К., Стрендж С., Сорош Дж., Серван-Шрайдер Ж.-П., Таліб К., Хадсон М., Хильфред Р., Филлипс, Н., Шумпетер Й. та багато iнших. Серед вiтчизняних слiд видiлити таких вчених, як: Богушов I.А., Дяченко Ю.Ю., Петренко Є.В., Козоріз М.А., Лук'янов В.С., Лютий I.О., Пшик Б.І., Мороз П.А., Сторонянська I.З., Корнеев М.В., Сохацька М.В. та iн.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблем. Суперечнiсть процесу фiнансiалiзацiї дослiджувалася лише на макро-

і макрорівнях та вказували можливі стратегічні рішення саме з боку загальнодержавних позицій, не зачіпаючи при цьому регіональний аспект.

Мета статті полягає в оцінці впливу фінансiалiзацiї на розвиток регіональних господарських систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. У найскладніші часи для всякої держави головною метою є підвищення її економічної безпеки, сутність якої полягає у здатності економіки протистояти зовнішнім та внутрішнім загрозам і при цьому підтримувати її конкурентоздатність і розвиток.

В Україні із загостренням політичних відносин з Росією ці завдання нагтовхуються на глибоку економічну кризу, наростаючою асиметрією регіонального ландшафту, надмірну стратифікацію життєвого рівня населення, посилення негативного впливу фінансiалiзацiї на стабільність валюти з одночасною потребою децентралізації владних функцій та повноважень на користь органів місцевого самоврядування.

Децентралізація є ефективним методом у підвищенні якості управління фінансовими потоками і єдиним рішенням для запобігання розколу країни у даній ситуації. Наприклад, в Польщі, Угорщині, Чехії, Словаччині децентралізація зміцнила центральну владу та дала змогу сконцентрувати увагу на макроекономічних питаннях.

В інституціональному вимірі децентралізація повноважень обов'язково повинна супроводжуватися розширенням фінансової бази органів місцевого самоуправління, адже при нестачі коштів вони будуть займатися лише пасивною реалізацією політики центральної влади і провідну роль у розвитку регіону відіграватимуть центральні органи влади.

Фінансова система регіону складається з фінансів підприємства, ресурсів кредитно-фінансових установ, бюджетних доходів міс-

цевих органів, доходів домогосподарств та благодійних внесків. Лівову частку доходів місцевих бюджетів повинні складати податки, але за Бюджетним кодексом територіальні громади отримують доходи тільки від акцизного податку у сфері роздрібної торгівлі, податку на нерухомість та екологічного податку, сума яких не зможе покрити всі фінансові потреби регіону, що призведе до подальшого занепаду, а не розвитку території [10].

На нашу думку, ефективним було б закріплення за місцевими бюджетами частини податку на прибуток від діяльності регіональних суб'єктів господарювання, оскільки це підвищить їх зацікавленість у стимулюванні економічного розвитку, та фінансування програм регіонального розвитку. На сьогодні збільшення прибутку від регіонального реального сектору економіки не впливає на дохідну частину бюджету, а вимагає додаткових міжбюджетних трансфертів. Звідси можна зробити висновок, що лише після реформ важливим інструментом для модернізації регіональних господарських систем процесів в інтересах громади може стати регіональна фінансова система.

Переконливим доказом цієї думки є те, що частка власних доходів місцевих бюджетів в 2014 р. складала 21,7%, однак в 2015 р. вона може знизитися до 17,3%, що негативно позначиться на розвитку регіонального економічного простору [8].

Тобто фінанси регіону можливо розглядати як об'єктивну форму економічних відносин, у процесі яких відбувається формування та використання ресурсів для задоволення потреб регіонів.

Особливістю фінансів регіону вважається конвергентність, адже саме фінансова база територіальних громад збільшує приток прямих іноземних інвестицій, зростання товарообігу із випереджаючими обсягами експорту і мінімізацією імпорту, нівелює розвиток національ-

Рис. 1. Динаміка розвитку фінансового сектору у ВРП, млн. грн.

ної економіки відповідно до зміни кон'юнктури світового ринку.

Адже структурна функціональність системи обумовлює оптимальні механізми інтеграції держав у світовий фінансовий простір, від якого залежить вирішення стратегічних завдань економічного розвитку, пов'язаних з диверсифікацією джерел інвестування, реформуванням соціальної інфраструктури, раціональним природокористуванням та охороною довкілля, покриттям бюджетних дефіцитів.

Для забезпечення ефективної децентралізації влади потрібно провести реструктуризацію фінансової системи на засадах і принципах, що нині діють в Єврозоні. В Угоді про асоціацію з ЄС чітко розроблено напрями для євроінтегрування фінансового сектору. По-перше, зближення українського законодавства з європейським у сфері фінансових послуг, по-друге, слід домогтися прозорого регулювання ринку фінансових послуг, по-третє, недопущення дискримінації іноземних підприємств, по-четверте, спрощення доступу міжнародних фінансових організацій на свій фінансовий ринок, по-п'яте, забезпечення рівного доступу учасників до клірингових та платіжних систем [3].

В регіональних господарських системах розвиток фінансового сектору дає можливість збільшити виробництво, послуг та товарів, сприяти наростанню прибутку завдяки тому, що фінансові інститути мають можливість знижувати ризики ліквідності шляхом трансформації активів у довгострокові капітальні вкладення.

Проте фінансіалізація в кризових умовах зумовлює зниження економічної активності суб'єктів регіональної економіки та втрату доходів місцевих бюджетів. Крім того, регіональна господарська система залучає у сферу виробництва та обігу товарів і послуг меншу кількість людського потенціалу у формі найманих працівників. Натомість наявність значної кількості фінансових інструментів, що пропонуються на регіональному ринку фінансових послуг, спонукає населення до переходу у категорію співвласників та отримання домогосподарствами доходів у вигляді дивідендів, процентів, роялті тощо.

Інша категорія переходить в розряд безробітних, що в кінцевому рахунку знижує результати – обсяги валового регіонального продукту.

Серед вітчизняних вчених можна виділити два погляди на процес домінування фінансового сектору над реальним: фінансіалізація як відсутня ланка у становленні економічної стабільності завдяки інноваціям фінансових інструментів (Богушов І.А., Дяченко Ю.Ю., Петренко Є.В., Козоріз М.А., Сторонянська І.З., Корнеєв М.В., Сохацька М.В. та ін.) та посилення однієї з рис капіталістичної дійсності, інноваційні інструменти, котрі створюють всі умови для хаосу (Лук'янов В.С., Лютий І.О., Пшик Б.І., Мороз П.А. та ін.).

Аналіз впливу фінансіалізації на економічний розвиток регіонів України свідчить про зростаючий вплив фінансового сектору на обсяги валового регіонального продукту. Водночас спостерігається асиметрія у розвитку фінансового сектору. Зокрема, у Центральному та Карпатському економічному районі частка фінансового сектору у формуванні ВРП більш вагома, ніж в Донецькому та Східному районах (рис. 1).

Натомість в Поліському, Подільському, Придніпровському та Південному економічних районах фінансіалізація суттєво не впливає на тенденції і динаміку зростання валової доданої вартості. Це, з одного боку, свідчить про недостатній рівень фінансових інститутів через низьку ефективність інституційного середовища на ці процеси, а з іншого – про надмірну централізацію фінансових ресурсів на загальнодержавному рівні.

З огляду на це процеси децентралізації владних повноважень дозволять активізувати розвиток фінансової інфраструктури на місцевому рівні, сприяти впливу фінансіалізації на розвиток регіональних господарських систем, але без контролю її на всіх рівнях управління може отримати негативний ефект.

Висновки. Спираючись на провідні дослідження у різнорівневих галузях економіки, посилення впливу функціонування на сталий розвиток регіонів і буде сприяти процесам впливу фінансових ринків та інноваційних фінансових інструментів на регіональну економічну систему.

Водночас адаптація фінансової сфери до євроінтеграції потребує чіткого визначення цілей регіональної політики у фінансовій сфері.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бутко М.П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці / М.П. Бутко. – К. : Знання України, 2005.
2. Вайн С. Глобальный финансовый кризис: механизмы развития и стратегия выживания / С. Вайн. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2009.
3. Ковтонюк В.В. Фінансова євроінтеграційна політика України / В.В. Ковтонюк // Міжнародна економічна політика – 2013. – № 2(9). – С. 126–149.
4. Лютий І.О., Мороз П.А. Суперечності процесів фінансіалізації та їх вплив на економічне зростання в Україні / І.О. Лютий, П.А. Мороз // Економіка України – 2014. – № 4. – С. 29–39.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Капитал. Критика политической экономики. Т. 25 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Государственное издательство политической литературы, 1961.
6. Молдован О. Зачем Украине нужна децентрализация / О. Молдован // Forbes Украина. – 2014 [Електронный ресурс]. – Режим доступа : <http://forbes.ua/nation/1373806-zachem-ukraine-nuzhna-decentralizaciya>.
7. Петрушевська В.В. Адаптація фінансової політики України до умов глобалізаційних і євроінтеграційних процесів /

- В.В. Петрушевська // Економіка та управління національним господарством. – 2014. – № 2. – С. 131–136.
8. Салівон С. Бюджет мечты / С. Салівон // Бизнес. – 2015. – № 8(1151). –16–17.
9. Сторонянська І.З., Козоріз М.А. Фінанси регіону: теорія, проблеми та практика / І.З. Сторонянська, М.А. Козоріз. – К. : УБС НБУ, 2010.
10. Таран В. Бюджетна децентралізація / В. Таран [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pik.cn.ua/14005/byudzhethna-detsentralizatsiya/>.
11. Хильфредит Р. Финансовый капитал / Р. Хильфредит. – М., 1924.
12. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Директмедиа Паблишинг, 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://institutiones.com/general/1959-teoriya-ekonomicheskogo-razvitiya-shumpeter.html>.